

УДК 343.22(477)

М.О. Свірін,кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто ознаки суб'єктів запобігання злочинності в Україні та визначено коло цих суб'єктів, здійснено їх класифікацію за функціональними та специфічними ознаками запобіжної діяльності. Досліджено теоретичні засади запобігання злочинності, а також завдання та обов'язки у цій сфері органів державної влади, правоохоронних органів, закріплені чинним законодавством України. Обґрунтовано твердження про те, що відсутність системи суб'єктів запобігання злочинності, недостатність законодавчого врегулювання питань запобігання злочинності в Україні, низький стан організації і здійснення такої діяльності свідчать про необхідність запровадження системного підходу до запобігання злочинності в Україні.

Ключові слова: злочинність, запобігання, запобіжна діяльність, суб'єкти запобігання, законодавче забезпечення.

В статье рассмотрены признаки субъектов предупреждения преступности в Украине и определен круг таких субъектов, осуществлена их классификация по функциональным и специфическим признакам предупредительной деятельности. Исследованы теоретические основы предупреждения преступности, а также задания и обязанности в этой сфере органов государственной власти, правоохранительных органов, закрепленные действующим законодательством Украины. Обосновано, что отсутствие системы субъектов предупреждения преступности, недостаточность законодательного регулирования этих вопросов в Украине, неудовлетворительное состояние организации и осуществления предупредительной деятельности свидетельствуют о необходимости внедрения системного подхода к предупреждению преступности в Украине.

Ключевые слова: преступность, предупреждение, предупредительная деятельность, субъекты предупреждения, законодательное обеспечение.

In paper the features and a circle of subjects of crime prevention are defined, their classification by specifics of preventive activities and functional features is carried out. Theoretical bases, legislative basis concerning tasks and obligations of authorities and law enforcement agencies in the sphere of crime prevention are studied. The conclusion is drawn that for today the set of subjects of crime prevention, considering incompleteness of legislative regulation, an unsatisfactory condition of the organization and implementation of precautionary activity cannot be defined as the system of crime prevention.

Keywords: crime, prevention, precautionary activity, subjects of prevention.

Важливе значення для забезпечення ефективності запобігання злочинності має нормативно-правове забезпечення цієї діяльності, а саме визначення підстав, умов та порядку здійснення; кола суб'єктів запобіжної діяльності, їхніх прав, правових засобів та обов'язків тощо.

На жаль, правове забезпечення запобігання злочинності в Україні ще не має системного характеру, складається з низки галузевих правових норм, а відповідні положення міжнародних правових актів, до яких приєдналася Україна, фактично не стали змістом її національного законодавства¹.

У результаті в Україні на сьогодні відсутній нормативно затверджений перелік суб'єктів запобіжної діяльності, а їхні повноваження у цьому напрямі здебільшого можливо виявити тільки шляхом аналізу актів, що регламентують діяльність відповідних державних органів. Цим питанням приділяється увага переважно на науковому рівні в теоретичних розробках.

Поняття суб'єктів запобігання злочинності, їх прав та обов'язків вивчали такі українські вчені, як: М.Г. Вербенський, О.М. Бандурка, В.В. Голіна, Л.М. Давиденко, О.М. Джу́жа, А.П. Закалюк, А.Ф. Зелінський, О.Г. Кулик, О.М. Литвак, О.М. Литвинов, А.А. Музика, В.О. Негодченко, В.І. Ша́кун та інші. Разом з тим, в Україні з'явилися нові правоохоронні органи, які за своїм призначенням мають запобігати злочинам, змінилася компетенція окремих суб'єктів цієї діяльності, що викликає необхідність проведення відповідних досліджень.

Метою статті є визначення ознак та кола суб'єктів, які складають систему запобігання злочинності в Україні, їх повноважень та ролі у правовому полі України.

Як зазначають В.В. Голіна та Б.М. Головін, суб'єкти запобігання злочинності – це державні органи, громадські організації, соціальні групи, службові особи чи громадяни, які спрямовують свою діяльність на розроблення і реалізацію заходів, пов'язаних з випередженням, обмеженням, усуненням криміногенних явищ та процесів, що породжують злочини, а також на їх недопущення на різних стадіях, у зв'язку з чим мають права, обов'язки і несуть відповідальність [1, с. 326]. За специфікою запобіжної діяльності автори розрізняють суб'єкти, які: 1) визначають її основні напрями, завдання, форми (політику боротьби зі злочинністю), планують, спрямовують та контролюють її, забезпечують її правове регулювання; 2) здійснюють безпосереднє управління і координацію окремими напрямами і учасниками запобігання злочинності; 3) виявляють та пізнають об'єкт запобіжного впливу, інформують про них інших суб'єктів; 4) виконують запобіжні заходи щодо випередження, обмеження, усунення криміногенних явищ та процесів, захисту соціальних благ і особи; 5) реалізують заходи щодо відвернення і припинення злочинів і злочинності. Одночасно автори зазначають, що множинність суб'єктів запобіжної діяльності становить систему суб'єктів – сукупність об'єднаних єдиною метою суб'єктів, які здійснюють свої повноваження у взаємозв'язку та за узгодженням у часі й просторі [1, с. 326].

У свою чергу, А.П. Закалюк наголошує, що суб'єктом діяльності щодо запобігання злочинності та злочинним проявам можуть бути визнані орган, організація, окрема особа, які у цій діяльності виконують хоча б одну з таких функцій щодо запобігання: організація, координація, здійснення або безпосередня причетність до здійснення. При цьому автор розділив їх за функціональними ознаками на органи та організації: а) які керують цією діяльністю, організують її, створюють систему управління нею (органи державної влади та управління, органи місцевого самоврядування); б) стосовно яких запобігання злочинності та злочинним проявам віднесено або має бути віднесено до основних завдань і

¹ Мова йде насамперед про низку положень Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, Кодексу поведінки службових осіб з підтримання правопорядку, Керівних принципів у галузі запобігання злочинності та кримінального правосуддя тощо.

функцій (МВС, СБУ, прокуратура, суд, спеціалізовані громадські організації); в) функції та повноваження яких не мають цільового спрямування на запобігання злочинності, але їхня діяльність посередньо впливає на запобіжні процеси щодо детермінантів злочинності (заклади освіти, культури, охорони здоров'я, соціальної допомоги тощо). Не висловлюючись стосовно системи суб'єктів запобігання злочинності, автор наголошує, що в Україні, з огляду на неповноту законодавчого регулювання, низький стан організації і здійснення запобіжної діяльності, багато забезпечувальних та виконавчих заходів і засобів відсутні, відповідно, немає підстав називати її системою [2, с. 347].

Як бачимо, не зважаючи на певну різницю у стилі викладення, цитовані автори не суперечать, а, навпаки, доповнюють одне одного, тому доцільно, на наш погляд, погодитися з ними. Водночас необхідно зазначити, що в науковій літературі з цих питань існує певна консолідація у визначенні суб'єктів запобігання злочинності й принципів суперечок не виникає.

Між тим, у наукових джерелах разом із поняттям суб'єктів запобіжної діяльності (система суб'єктів запобігання злочинності) використовуються такі поняття, як: “суб'єкти (система) протидії злочинності” [3, с. 37–44], “суб'єкти (система) профілактики злочинності (злочинів)” тощо. При цьому до таких суб'єктів відносять одні й ті ж органи, установи, посадових осіб та громадян. Крім того, відсутність законодавчого визначення поняття запобігання злочинності призвела до появи значної кількості теоретичних інтерпретацій щодо його співвідношення з термінами “профілактика”, “попередження” тощо [4, с. 119; 5, с. 111; 6, с. 15; 7, с. 100]. Щоб надалі однозначно трактувати в цій роботі зазначені поняття, доцільно, на наш погляд, з'ясувати їх термінологічне визначення.

Щодо дискусії із застосуванням термінів “попередження” чи “запобігання” (стосовно злочинів) слід, на наш погляд, керуватися довідковою юридичною літературою, в якій, зокрема, у значенні “предупреждать преступление”, рекомендовано вживати термін “запобігати” [8, с. 269]. Доречно зазначити, що вживає термін “запобігання” стосовно злочинності й вітчизняний законодавець, зокрема, у Конституції України (ст.ст. 31, 34) та низці законів.

Аналізуючи терміни “протидія” та “запобігання”, доцільно, на нашу думку, підтримати авторів, які пропонують у широкому розумінні вживати термін “протидія”, що охоплює й запобігання злочинності [9, с. 86–87]. Цю позицію підтримує й А.П. Закалюк, який зазначив, що термін “протидія” може бути використаний для відтворення загального впливу на злочинність, але він лише однобічно (“супротив”) відображає останній та не містить однозначного відображення поняття запобігання злочинності, тобто не може вживатися як такий, що за сутністю тотожний поняттю “запобігання”, навіть тоді, коли вживається у широкому значенні [2, с. 323].

“Суб'єкти протидії злочинності, – зазначає О.М. Литвинов, – утворюють цілісну у функціональному й організаційному відношенні систему, з'єднану спільністю мети і єдністю управління в сфері протидії злочинності” [3, с. 38].

Аналіз законодавчих актів України, що формують правоохоронну систему держави, теоретичних джерел тощо дає змогу зазначити, що протидія злочинності здійснюється за трьома основними напрямками:

- загальна організація – сукупність організаційних, управлінських, профілактичних, контрольних та інших дій органів та установ, які взаємодіють для досягнення спільних результатів у протидії злочинності;
- правоохоронна діяльність – система заходів з реалізації правоохоронних та/або правозастосовчих функцій державними органами, громадськими організаціями тощо;

– запобігання злочинності – здійснення відповідними суб'єктами передбачених законом заходів для: перешкоджання дії детермінантів злочинності та її проявів, передусім причин і умов останніх через обмеження, нейтралізацію, а за можливості й усунення їхньої дії.

Залежно від ієрархії причин та умов злочинності у структурі запобігання доцільно виділити загальносоціальну, спеціально-кримінологічну та індивідуальну профілактики злочинів.

Таким чином, під час подальшого аналізу системи суб'єктів запобіжної діяльності під запобіганням злочинності ми розуміємо складову протидії злочинності, яка полягає в перешкодженні дії причин та умов злочинності. Саме з цією метою забезпечується функціональна спільність та змістовий зв'язок усіх суб'єктів запобіжної діяльності.

Враховуючи викладені вище положення, систему суб'єктів запобігання злочинності складають юридичні й фізичні особи, які відповідно до своїх повноважень здійснюють передбачені законом заходи в зазначеній сфері. До кола цих суб'єктів належать законодавчий орган, органи виконавчої і судової влади, органи державного управління, культурно-виховні та навчальні заклади, підприємства, установи й організації, що функціонують в різних сферах соціальної життєдіяльності, їх трудові колективи, громадські організації і товариства, охоронні установи, сім'я, громадяни.

Між тим, необхідно констатувати, що зазначена система існує лише теоретично, на законодавчому рівні вона не створена. Вочевидь, у практичній площині така система має характеризуватися багатогранністю виконуваних завдань із забезпечення безпеки, запобігання, припинення, розкриття й розслідування злочинів, а також розподілом цих завдань між суб'єктами різних рівнів, тобто ієрархічною побудовою.

Вбачається доцільним у цій роботі коротко охарактеризувати основних суб'єктів запобігання злочинності в Україні та визначити їхню компетенцію у цій діяльності.

До суб'єктів, які керують запобіжною діяльністю, організують її, створюють систему управління нею, належать: Верховна Рада України, Президент України, Уряд та центральні органи виконавчої влади (ЦОВВ), органи місцевого самоврядування.

Відповідно до Конституції України єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – *Верховна Рада України* (ст. 75). До повноважень парламенту, зокрема, належить прийняття законів, визначення засад внутрішньої й зовнішньої політики, затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля тощо (ст. 85). На підставі цих та інших повноважень парламент має всі можливості для створення законодавчої основи та кримінологічної політики щодо запобігання злочинності, включаючи загальносоціальний і спеціально-кримінологічний її напрями.

Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини й громадянина. Конституційні повноваження Президента України дозволяють йому коригувати напрями і забезпечувати координацію протидії злочинності, затверджувати комплексні програми запобігання злочинності, метою яких має бути активна протидія злочинності та досягнення уповільнення темпів її зростання. На жаль, на сьогодні такі документи в державі практично відсутні. Лише в Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України

від 26 травня 2015 року № 287/2015, йдеться про те, що діяльність незаконних збройних формувань, зростання злочинності, незаконне використання вогнепальної зброї належать до актуальних загроз національній безпеці України [10].

Кабінет Міністрів України, центральні та інші органи виконавчої влади (державні адміністрації різних рівнів) відповідно до Конституції України мають бути основними суб'єктами організації діяльності щодо запобігання злочинності та її всебічного забезпечення, передусім організаційно-управлінського, інформаційного, наукового, ресурсного. Виконавча влада безпосередньо відповідає за забезпечення громадського порядку та протидію злочинності, контроль і координацію виконання комплексних програм запобігання злочинності, організацію їх наукового супроводження тощо. Між тим, на сьогодні в Україні відсутня державна програма запобігання злочинності, така робота покладена на *органи місцевого самоврядування*, які посідають важливе місце серед суб'єктів запобіжної діяльності. Вони виконують повноваження щодо організаційно-управлінського забезпечення запобігання злочинності: видання управлінсько-нормативних актів, організації контролю виконання планів тощо. Ці суб'єкти відповідно до ст. 26 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” затверджують комплексні програми щодо профілактики та протидії злочинності, забезпечують та організують їх реалізацію.

Міністерство внутрішніх справ України (МВС) є головним органом у системі ЦОВВ, що забезпечує формування державної політики у сферах: забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг; захисту державного кордону; міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції. Відповідно до покладених на нього завдань МВС розробляє проекти державних програм з питань забезпечення публічної безпеки й порядку, протидії злочинності, безпеки дорожнього руху, охорони державного кордону, а також з питань міграції; бере участь у формуванні та забезпеченні наукової й науково-технічної політики держави у сфері охорони суспільних відносин, пов'язаних із захистом та охороною прав і свобод людини, забезпеченням публічної безпеки й порядку, протидії злочинності, безпеки дорожнього руху, а також охорони державного кордону та міграції; проводить моніторинг стану публічної безпеки та правопорядку в державі; вивчає, аналізує й узагальнює результати та ефективність роботи ЦОВВ, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, державної політики у відповідних сферах.

Реалізація державної політики у сфері протидії злочинності покладена на ЦОВВ, діяльність яких спрямовує й координує Кабінет Міністрів України через Міністра внутрішніх справ, – Національну поліцію, Державну міграційну службу, Державну прикордонну службу України, а також на Національну гвардію, яка входить до системи МВС.

До числа суб'єктів, для яких запобігання злочинності є однією з головних функцій, належать: Генеральна прокуратура, Національна поліція, Служба безпеки України, Фіскальна служба, органи охорони державного кордону, юстиції, фінансової інспекції та інші, які здійснюють правозастосовні й правоохоронні функції.

Органи прокуратури. Чинний Закон України “Про прокуратуру” не передбачає прямого завдання прокуратури щодо запобігання злочинності (злочинам). Водночас аналіз функцій прокуратури та повноважень прокурорів дозволяє виокремити певні форми їхньої діяльності, які визначають їхню роль у запобіганні злочинності.

Так, у процесі реалізації функції прокуратури щодо нагляду за додержанням законів органами, що проводять оперативно-розшукову діяльність (ОРД), дізнання, досудове слідство, Генеральний прокурор та керівний склад регіональних і місцевих прокуратур координують діяльність правоохоронних органів відповідного рівня у сфері протидії злочинності шляхом проведення спільних нарад, створення міжвідомчих робочих груп, проведення узгоджених заходів, здійснення аналітичної діяльності. Як з'ясовано нами вище, запобігання є частиною протидії злочинності. Тому можемо стверджувати про координуючу роль прокуратури щодо запобігання злочинності правоохоронними органами.

На нашу думку, не викликає сумніву значна роль *судових органів* у запобіганні злочинам. Це і винесення справедливих вироків у кримінальних провадженнях, і здійснення цивільного та адміністративного судочинства у конкретних справах через реагування на порушення відповідного законодавства, що відіграють роль умов, які сприяють вчиненню злочинів, тощо. На жаль, на сьогодні Кримінальний процесуальний кодекс України не містить норми, яка б зобов'язувала суд, виявляючи за результатами розгляду конкретних кримінальних справ причини й умови вчинення злочинів, реагувати на них винесенням окремої ухвали (постанови) з направленням її органу, установі, організації, де мають бути вжиті заходи з усунення цих чинників. Очевидно, що це є суттєвою прогалиною кримінального судочинства, яка стосується ще й слідчих та прокурорів і, безперечно, має бути виправлена.

Відповідно до чинного законодавства на *Службу безпеки України (СБУ)* покладається захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного й оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спецслужб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб. Крім того, до завдань СБУ належать також спеціально-кримінологічне запобігання злочинам проти миру й безпеки, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності й інших злочинних посягань, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України.

Низку важливих завдань та повноважень щодо запобігання злочинності (злочинам) має *Національна поліція України*. Так, Законом України від 2 липня 2015 року № 580-VIII “Про Національну поліцію” (зі змінами) до завдань поліції віднесено надання поліцейських послуг у сферах: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності (ст. 2). Відповідно до покладених на неї завдань поліція здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень; виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, вживає заходів з їх усунення та з метою виявлення кримінальних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення; вживає заходів із запобігання та припинення насильства в сім'ї тощо (ст. 23).

Також необхідно звернути увагу на те, що Закон України “Про Національну поліцію” законодавчо закріпив те, що запобігання правопорушенням включає в себе здійснення превентивної й профілактичної діяльності.

На *Державну прикордонну службу України* відповідно до визначених законом завдань покладається: організація запобігання кримінальним та адміністративним правопорушенням, протидію яким законодавством віднесено до компетенції ДПС України, їх виявлення та припинення; запобігання та недопущення незаконного перетинання державного кордону України тощо.

Національна гвардія України відповідно до покладених на неї завдань та функцій зобов'язана забезпечувати захист та охорону життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства й держави від злочинних та інших протиправних посягань; вживати заходів, спрямованих на запобігання, виявлення кримінальних (адміністративних) правопорушень, тощо.

Державна міграційна служба України здійснює заходи щодо запобігання та протидії нелегальній (незаконній) міграції, іншим порушенням міграційного законодавства; у передбачених законодавством випадках притягає порушників до адміністративної відповідальності. Незважаючи на те, що ДМС безпосередньо протидіє адміністративним правопорушенням, їй відведена суттєва роль у запобіганні злочинності. Адже протидіючи нелегальній міграції та здійснюючи відповідний контроль в державі, ДМС запобігає реєстрації в Україні осіб, які можуть суттєво ускладнити криміногенну ситуацію, вчиняти злочини.

Державна фіскальна служба України (ДФС) запобігає та протидіє контрабанді та порушенням митних правил на митній території України; здійснює заходи щодо запобігання та виявлення порушень законодавства у сфері виробництва та обігу спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів.

Державна пенітенціарна служба України відповідно до покладених на неї завдань організовує запобігання вчиненню злочинів і дисциплінарних проступків засудженими й особами, взятими під варту, та вжиття щодо них заходів припинення злочинів і дисциплінарних проступків. Органи й установи виконання покарань, окрім того, зобов'язані виявляти причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах, а також вчиненню кримінальних правопорушень засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, вживати в межах своїх повноважень заходів до їх усунення.

За останні роки в Україні активізовано протидію корупційним правопорушенням, у зв'язку з чим утворено ряд нових правоохоронних структур, зокрема Національне антикорупційне бюро України, а у складі Генеральної прокуратури – Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру.

Національне антикорупційне бюро України є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Завданням Національного антикорупційного бюро є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці.

Отже, підсумовуючи викладене, можна зробити такі висновки.

1. Запобігання злочинності є одним із напрямів протидії злочинності (разом із загальною організацією такої діяльності та правоохоронною діяльністю) і полягає у здійсненні відповідними суб'єктами передбачених законом заходів для перешкоджання дії детермінантів злочинності та її проявів, передусім причин і умов останніх через обмеження, нейтралізацію, а за можливості й усунення їхньої дії.

2. Суб'єктами запобігання злочинності є органи, організації, окремі особи, які у цій діяльності виконують функції щодо організації (координації) запобігання злочинності (злочинам) чи безпосередньо здійснюють заходи щодо запобігання або причетні до його здійснення.

3. У законодавчих актах України, що регламентують діяльність органів влади, правоохоронних органів, не завжди прямо передбачені їхні завдання та обов'язки

щодо проведення запобіжної діяльності. Тому наявність передбачених правових повноважень щодо запобіжної діяльності на сьогодні не є єдиною підставою для виокремлення суб'єктів запобігання злочинності. Віднесення до кола таких суб'єктів буде найбільш аргументованим з урахуванням реального здійснення ними запобіжної функції.

4. Найбільш доцільним розділенням суб'єктів запобігання на групи є їхня класифікація за функціональними ознаками, а саме поділ на органи та установи: які керують цією діяльністю, організують чи координують її (органи державної влади та управління, органи місцевого самоврядування); для яких запобігання злочинності (злочинам) є або має бути віднесено до основних завдань і функцій (МВС, Національна поліція, СБУ, прокуратура, суд та ін.); функції та повноваження яких не мають цільового спрямування на запобігання злочинності, але їхня діяльність опосередковано впливає на запобіжні процеси щодо детермінантів злочинності (навчальні заклади, заклади культури, охорони здоров'я, соціальної допомоги тощо).

5. Сукупність суб'єктів запобігання злочинності з огляду на неповноту законодавчого регулювання, низький стан організації та здійснення запобіжної діяльності тощо на сьогодні не можна визначити як систему суб'єктів запобігання злочинності.

6. Законодавство України у сфері запобіжної діяльності потребує суттєвого вдосконалення. Зокрема, на законодавчому рівні мають бути визначені: поняття запобігання злочинності, коло суб'єктів цієї діяльності (насамперед органів влади та правоохоронних органів), повноваження суб'єктів у цій сфері. Прийняттю зазначених правових норм має передувати проведення ґрунтових наукових досліджень, правових експертиз та широке обговорення в наукових колах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Голіна В.В.* Кримінологія : Загальна та Особлива частини : навчальний посібник / В.В. Голіна, Б.М. Головкін. – Х. : Право, 2014. – 513 с.
2. *Закалюк А.П.* Курс сучасної української кримінології : теорія і практика : у 3 кн. / А.П. Закалюк. – К. : Ін Юре, 2007. – Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української криміно-логічної науки. – 424 с.
3. *Литвинов О.М.* Організаційні засади функціонування системи протидії злочинності / О.М. Литвинов // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2007. – № 2. – С. 37–44.
4. Попередження та викриття злочинів у сфері економіки підрозділами Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України : навч. посібник / Л.П. Скалозуб, М.Г. Вербенський, В.І. Васильчук та ін., за ред. проф. О.М. Джужі. – К. : РВВ МВС України, 2011. – 520 с.
5. *Ольховська С.М.* Профілактика злочинів у сфері економічної злочинності / С.М. Ольховська // Попередження злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності : матеріали наук.-практ. конф. / МВС України, ХНУВС. – Х. 2010. – С. 111–112.
6. *Пчолкін В.Д.* Поняття та роль оперативно-розшукової профілактики у запобіганні злочинам / В.Д. Пчолкін // Попередження злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності : матеріали наук.-практ. конф. / МВС України, ХНУВС. – Х. 2010. – С. 15–17.
7. *Марков В.В.* Попередження злочинів : зміст поняття / В.В. Марков // Попередження злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності : матеріали наук.-практ. конф. / МВС України, ХНУВС. – Х., 2010. – С. 99–100.
8. Русско-украинский словарь юридической терминологии. – К., 1985. – С. 269.
9. *Давыденко Л.М.* Противодействие преступности: теория, практика, проблемы / Л.М. Давыденко, А.А. Бандурка. – Харьков, 2005.
10. Указ Президента України "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року "Про Стратегію національної безпеки України" від 26.05.2015 за № 287 // Урядовий кур'єр. – 2015. – № 95.

Отримано 17.03.2017